

Kültürel Sermayenin Başarılı Yaşlanma Üzerindeki Etkilerini Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma

Nurullah SELÇUK*

Özet

Günümüzde toplam nüfus içerisinde oranı, her geçen yıla oranla artış gösteren yaşlı nüfus, demografik yaşlanmayı ortaya çıkarmaktadır. Toplumun yaşlanması, bir toplumdaki nüfus piramidinin üst kısmının genişlemesi anlamına gelmektedir. Bu durum, genç nüfusun azaldığı ve yaşlı nüfusun arttığı bir demografik yapıya işaret etmektedir. 65 yaş ve üstü bireylerin toplam nüfus içindeki artışı, doğum oranlarındaki azalmadan veya yaşam süresinin uzamasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla doğurganlık oranlarının düşmesi ve insanların daha uzun süre yaşaması, toplumun yaşlanmanın temel dinamiğini oluşturmaktadır. Demografik dönüşüm toplumlarda bazı potansiyel etkiler ortaya çıkarmaktadır: İşgücü piyasası, sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri, iktisadi kalkınma gibi. Bu bakımdan, özellikle gelişmekte olan ülkeler demografik değişikliklere uyum sağlamak ve potansiyel sorunları yönetmek için politika ve stratejiler geliştirmektedir. Bu politikalardan en önemlilerinden biride başarılı yaşlanmadır. Bu bağlamda çalışma, 60 yaş ve üstü bireylerin kültürel sermayelerinin başarılı yaşlanma etkilerini bazı demografik değişkenlere göre tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için 60 yaş ve üstü 390 bireye "Kültürel Sermaye Ölçeği" uygulanmıştır. Ayrıca kültürel sermayenin başarılı yaşlanma üzerindeki etkilerini ölçebilmek için yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Araştırma sonucunda kültürel sermaye düzeyinin, sosyo-demografik değişkenlerine göre farklılık arz ettiği ve başarılı yaşlanma üzerinde önemli bir etkisinin olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, kültürel sermaye, başarılı yaşlanma

A Study to Determine the Effects of Cultural Capital on Successful Aging

Abstract

Today, the elderly population, whose proportion in the total population is increasing with each passing year, reveals demographic aging. Society aging means the expansion of the upper part of the population pyramid in a society. This situation points to a demographic structure where the young population is decreasing and the elderly population is increasing. The increase in individuals aged 65 and over in the total population is due to the decrease in birth rates or the increase in life expectancy. Therefore, the decline in fertility rates and the fact that people live longer constitute the basic dynamics of society's aging. This demographic transformation creates some potential impacts on societies: such as the labor market, social security and health services, and economic development. In this regard, especially developing countries are developing policies and strategies to adapt to demographic changes and manage potential problems. One of the most important of these policies is successful aging. In this context, the study aims to determine the successful aging effects of the cultural capital of individuals aged 60 and over according to some demographic variables. To achieve this aim, the "Cultural Capital Scale" was applied to 390 individuals aged 60 and over. Additionally, a semi-structured interview form was applied to measure the effects of cultural capital on successful aging. As a result of the research, it was seen that the level of cultural capital differs according to socio-demographic variables and has a significant effect on successful aging.

Keywords: Aging, cultural capital, successful aging

* Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Adıyaman/Türkiye, n_selcuk2000@yahoo.com

Bu Çalışma Yazarın (Nurullah SELÇUK), "Yaşlılarda Kültürel Sermaye İle Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişki: Malatya Örneği" İsimli Doktora Tezinden Üretilmiştir.

ORCID : <https://orcid.org/0000-0002-9590-041X>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Selçuk N. (2024). Kültürel Sermayenin Başarılı Yaşlanma Üzerindeki Etkilerini Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma, *Külliyeye*, 5(2), 230-251. DOI: 10.48139/aybukulliye.1418698

Makale Bilgisi / Article Information

Geliş / Received	Kabul / Accepted	Türü / Type	Sayfa / Page
12 Ocak 2024	7 Mart 2024	Araştırma Makalesi	230-251
12 January 2024	7 March 2024	Research Article	

Extended Abstract

Objective

Many innovations brought about by modernity, the new lifestyle of the industrial revolution and its aftermath, have caused human life to extend, and long life has caused the demographic structure to differ. This demographic transformation experienced by advanced industrial societies in the early period led to a rapid increase in the elderly population within the total population, along with the decrease in birth rates. Demographic transformation, which is also seen in developing countries today, causes societies to age. With social aging, "individual" biological and physical decline has become a social problem. Gerontological studies suggest that societies can adapt to demographic change in social, cultural and economic terms through social policies that enable the elderly to age actively. In this context, the study aims to investigate the importance of the level of cultural capital in the integration of the elderly population into the active population.

Problem

The aging of society, which is one of the important problems of developing countries in particular, has made the consideration of old age in a sociological context more visible. Directing the social policies to be produced in order to minimize the social harms of this problem, which can turn into a social problem in economic, social and cultural terms, is realized through scientific studies. Therefore, it is of great importance to determine the location of the cultural capital variable in this field. The aim of this study is to emphasize the importance of successful aging, which is one of the important social policies that will minimize the negativities that rapid demographic transformation will create in society, by determining the level of cultural capital in the elderly.

Cultural capital offers individuals an important resource with which they can compete in the social field. Investigating the effects of cultural capital on the individual's adaptation to the new situation (old age) and successful aging is important in terms of guiding the social policies that can be developed in this regard. Investigating the effects of the level of cultural capital on old age is of great importance for making sense of the social trajectories of old age in demographically aging countries.

Method

In order to evaluate the effects of this purpose and problem, a mixed research method was used using quantitative and qualitative research designs. The study aims to determine the successful aging effects of the cultural capital of individuals aged 60 and over according to some demographic variables. Within the framework of this problem, the "Cultural Capital Scale" was applied to 390 individuals aged 60 and over. In addition, a semi-structured interview form was applied to 10 participants in order to measure the effects of cultural capital on successful aging.

Conclusion

It is seen that the findings obtained from the research results overlap with the theoretical structure. The results show that the level of cultural capital is directly proportional to education and that cultural capital is built especially through family and school. It is seen that education and training is an experiential process that shapes the cultural capital of the individual and an important resource that the individual can use throughout his life. In the interviews and analyses, it is seen that participants with a high level of cultural capital are more conscious about eating habits and healthy nutrition than

other participants. In addition, it is understood that participants with high levels of cultural capital can exist within the active population and provide social and cultural participation. This situation is considered as the result of the intellectual accumulation that develops thanks to the cultural consciousness and cultural potential created by cultural capital. Therefore, cultural capital is seen as an important resource that provides healthy aging and active aging dynamics. The findings reveal that cultural capital is an important phenomenon for successful aging. In short, the findings obtained from the cultural capital scale and interviews clearly show the importance of cultural capital on successful aging. There appears to be a directly proportional relationship between the level of cultural capital and successful aging. In this context, it is estimated that the impact of some social problems caused by social aging (loneliness, exclusion, social, economic and cultural dependency, etc.) will decrease with the cultural capital and lifelong learning model.

Giriş

Kültürel sermaye, kişinin özellikle okul yoluyla elde ettiği kazanımlar olarak tanımlanmaktadır. Her sosyal ortamda kazanılabilen kültürel sermaye, kişinin sosyalleşme sürecinin ilk başladığı yer olan aile ile birlikte başlamakta ve kişinin katıldığı her sosyal ortamda edindiği öğrenmelerle gelişmektedir. Bu süreç içerisinde resmî ya da resmî olmayan yollarla kişinin toplumsal ve kültürel edinimleri sayesinde sosyal davranışları şekillenmektedir. Kültürel sermaye, konuşma becerisi, muhakeme gücü ve sosyal kabul görme gibi bireyin, toplum içerisinde uyumunu sağlayacak birçok özelliği barındırmaktadır.

Kültürel sermaye kavramı, onu literatüre kazandıran kişinin sosyolojik bakış açısının değerlendirilmesi ile mümkündür. Bu bağlamda Bourdieu'nun kuramı, bakış açısı ve metodolojisi kültürel sermaye kavramının daha net anlaşılması için önem taşımaktadır.

Bourdieu sosyolojik bakış açısını, kendi geliştirdiği bir metot üzerine inşa etme gayretindedir. Bourdieu'nun metodolojik yaklaşımı, genelin var olarak kabul ettiği genellemelerin eleştirilmesini içerir. Ona göre kavramlar ve kuramlar genel kabullere göre değil, metodunun bakış açısı ile şekillendirdiği yöne doğru evrilmektedir. Bu bakış açısı ile Bourdieu'nun sosyolojik yaklaşımında kavram ve kuram iç içe geçmiştir ve metodolojik bağlamdan ayrılmazlar. Bu açıdan Bourdieu'nun metodolojik içeriğinde kuram pratiği, genellemelere göre şekillenmemektedir. Genellemeler dışında şekillenen bu oluşum, Bourdieu'nun sosyolojisinde “*reflexivity*” (düşünümsellik) kavramı ile açıklanmaktadır. Bourdieu'nun *reflexivity* ile tanımlamak istediği eylemsel içerik, pratik ve teori etkileşiminin dönüşümlü ilişkisini ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle teorinin ve pratik içeriğin düşünümsellik ve dönüşümsellik anlamlarıdır (Wallance ve Wolf, 2013, s. 135). Bourdieu sosyolojisinde, pratikler bilimi (prakseoloji) kurma gayretindedir. Dış dünya ve eyleyiciler, zihinsel yapı ile toplumsal yapılar arasında ilişkiyi ele almaktadır. Bourdieu'ya göre toplumsal evren, sosyalleşme ile birey tarafından içselleştirilerek şekillenmektedir. Bu etkileşim de yapıları oluşturmaktadır. Özne-nesne ilişkisini diyalektik şekilde değerlendiren Bourdieu makro-mikro, nesne-özne, yapı-eylem arasındaki ilişkiyi metodolojik yaklaşımının temelinde oturtmaktadır. Bourdieu bu ikiliklerin oluşturduğu sorunu aşmak için kullandığı yöntemi, “*düşünümsellik*” olarak tanımladığı kavramla izah etmektedir (Sunar, 2010, s. 90). Bu bağlamda, Bourdieu'nun bakış açısı sosyolojik olarak izlediği metodolojisinin de özetini oluşturmaktadır. Bu metodolojide, çelişkili kavram, kuram ve olguları birleştirmeye amacı gütmektedir.

Sosyal kuramlarda ortaya konmuş ve birbirinden ayrılmış olan tüm ikilikleri yargılayıcı bir tutum gibi sergileyen Bourdieu, her nosyon ve kuramın açıklamasının, incelenen fenomene göre değişebileceğini, böylece hiçbir kavram ve kuramın dışlanamayacağını açıklamakta ve bununla beraber, hiçbirinin de tamamen kabul edilemeyeceğini ve her zaman geçerli olamayacağını savunmaktadır (Özsöz, 2009, s. 11).

Bourdieu'nun sosyolojisinde en belirgin özelliklerden biri, özne-eylem ve nesne-yapı bilgi biçimlerini bütünleştirme isteğidir. Bourdieu bu bütünleşmeyle pratikler bilimi olarak genel bir içerik inşa etmek istemektedir. Bourdieu'nun bütünleştirme çabasının temelinde, insan eyleminin geliştirdiği ve alışkanlık haline getirdiği düşünmeyi engelleyen genellemelerin, sosyal bilimler içerisinde oluşturacağı hasarı en alt düzeye indirgeme düşüncesi bulunmaktadır. Bu bütünleşmeyle bireyin fikir sahibi olması kolaylaşacaktır. Bu bağlamda kuram ve kavramın iç içe olması gerekliliğini vurgulayan Bourdieu, kuram ve deneysel çalışmaların bir arada bulunmasını ve ayrılmamaları gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu açıklaması ile Bourdieu, herhangi bir kuramın mantıklı bir içeriğinin olabilmesi, deneysel nesnesinin bulunmasıyla ilgili olduğunu ima etmektedir. Bourdieu bu metotla, sosyal bilimi ikiliklerin oluşturduğu zıtlıklardan arındırmak istemektedir. Bu metot sayesinde Bourdieu, bireyin ikiliğin anlamlı farklılığını keşfedeceğine, bunları sosyolojik açıklamalar ile anlamlandırarak nesne-özne, birey-toplum ve içsel-dışsal ayrıntıların kolaylaşacağına inanmaktadır (Gorski, 2015, s. 48-49). Bourdieu, sosyal alan içerisinde sosyalleşme aracılığıyla "sosyal dünya yapılarının içselleştirilmesinin" gerçekleştiğini, yani davranışları çerçeveyeleyen sınırların içselleştirilmesinin alan içerisinde gerçekleşmekte olduğunu ifade etmektedir (Jourdain ve Naulin, 2016, s. 44-45).

Dolayısıyla kültürel sermaye düzeyi; sosyal sınıf, eğitim düzeyi ve kültürel geçmiş gibi etkenlere bağlı olarak farklılaşabilir. Bourdieu (1994), kültürel sermayeyi toplumda tabakalar arası geçişi sağlayan, statüsünü belirleyen ve sosyo ekonomik güç yeteneğini etkileyen önemli bir faktör olarak değerlendirmektedir. Nitekim Bourdieu kültürel sermayeyi, kültürel yaşamın sınıf ve güç dinamikleri üzerindeki etkilerini anlamak için kullanmaktadır.

Bu derece sosyal yaşamı şekillendiren kültürel sermaye, demografik dönüşümün toplum üzerinde oluşturduğu etkiye karşı uyum gücünü artırması bakımında toplumsal yaşlanmada önemli bir sosyal olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle yaşlanan toplumlarda kültürel sermaye düzeyi, yaşlının içinde bulunduğu topluma uyumunu sağlaması, hayat standartlarını zenginleştirilmesi ve sosyo-ekonomik ve kültürel bağımlılıktan kurtulmasında önemli bir etken olarak bilinmektedir.

Toplumsal Dünyanın Tasviri: Sosyal Alan

Sosyal alan kavramı ilk kez 1966 yılında Bourdieu'nun yapmış olduğu bir çalışmada toplumsal dünyayı betimlemek için kullanılmıştır. Bourdieu alan kavramını, iş bölümünün artmasıyla beraber, sosyal dünyanın heterojen bir yapıya bürünmesi ve meydana gelen farklılaşmaların sonucunda sosyal hayatın çevrelerinin bağımsızlaşması olarak tanımlamaktadır. Herhangi bir sosyal alanın özerkleşmesi, kendisine ait özgün bir amacının tanımlanması ile oluşmaktadır. Örneğin, siyasi olan alanın hedefi iktidardır (Jourdain ve Naulin, 2016, s. 122) Dolayısıyla alan, "konumlar arasındaki nesnel bağlantıların konfigürasyonu ya da ağı olarak tanımlanmaktadır" (Bourdieu ve Wacquant, 2014, s. 81). Bir amacın birey tarafından tanımlanması ile beraber o alan özerkleşmiş olur. Bourdieu, bir alana dâhil olan bireyin, dâhil olduğu alan içerisindeki hedeflere ulaşabilmek için, belirlenmiş amaçları gerçekleştirecek davranışları benimseyerek

eylemde bulunduğunu ve o alana özel olan sermaye tipini sağlamak, temin etmek ve ulaşmak için mücadele vermekte olduğunu savunmaktadır. Bu alanlar içerisindeki sermayeyi sağlamak ve sahip olma uğraşı, o alan içerisindeki oyunun kurallarına göre ortaya çıkmaktadır. Pierre Bourdieu, alan içerisindeki etkileşimi oyun metaforu ile açıklar. Her alan kendi oyun kurallarını oluşturur. Bu kurallar, alana özgü sermaye tipini törel yollu yani yasal olarak elde ettiği sistematiğini ortaya koymaktadır (Jourdain ve Naulin, 2016, s. 122-123). Alan, belirli bir sınır içinde gerçekleşen ilişkileri ifade etmektedir. Bu ilişkilerin ölçüsü ve normu, alanın sınırlılıkları ile çevrelenmektedir. Yani her alanın ilişki sistemi, kendi sınırlılıkları çerçevesinde şekillenmektedir. Alanın sınırı, bir alana katılan eyleyicilerin (iktisadi işletmeler, firmalar, sanayiciler) rekabeti azaltarak kendisine ait bir tekel oluşturmak için, en yakın rakiplerinden kendilerini farklılaştırmaya çalışmalarıyla oluşmaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2014, s. 84).

Bourdieu toplumsal eyleyicilerin, yapı tarafından tamamen çevrelenen ve itilen bir özne olmadığını, eyleyenlerin sermaye taşıyıcısı olduğunu, donanmış oldukları sermaye (miktarı ve yapısı) ölçüsünde alan işgal ettiklerini ifade etmektedir (Bourdieu ve Wacquant, 2014, s. 94). Sermayenin “alan” içerisinde kaynak olarak kullanımı bireyin rekabet gücünü artırmaktadır. Dolayısıyla sermaye ve alan kavramlarının birbirlerine güçlü bir şekilde bağlıdır. Kartların gücü, oynanan oyunun çeşidine göre değişmektedir. Dolayısıyla elinde bulunan sermayenin önemi oyuna göre değişmektedir. Alanın yapısını belirleyen şey, oyuncunun elinde bulundurduğu sermaye çeşidine göre yaptığı mücadeledir. Alan içerisinde oyuncunun elinde bulundurduğu görece kuvvetli olan sermayesi, onun konumuna göre sergilediği tavrını şekillendirmektedir. Örneğin, bir işletmenin patronu görece daha fazla ekonomik sermayeye sahipken kültürel olarak daha az sermayeye sahiptir. Diğer yandan bir öğretmen kültürel olarak sermaye seviyesi yüksekken, görece daha az iktisadi sermayeye sahiptir (Bourdieu ve Wacquant, 2014, s. 82-83).

Bourdieu alan işleyişinin daha iyi anlaşılması için oyun metaforunu daha ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır. Oyunun gerçekleşmesi ve belirli bir sistem oluşturulabilmesi için oyunun kuralları bulunmaktadır. Oyunun kurallarının belirlenmesi, alana özgü olan sermayenin kaynak olarak kullanılmasında yatmaktadır. Bireyler, ellerinde bulundurdukları sermayeye göre alana girme ve alan içerisindeki konumlarını yükseltmesini sağlayacak olanakların peşindedir (Jourdain ve Naulin, 2016, s. 123). Sosyal alan içerisinde aktörün oyun oynaması için, yani bireyin toplumsal olarak var olabilmesi için gerekli olan özellikler, “oyunun sonunda kazanılacak olan ödülün bireyi tatmin edecek düzeyde olması, yani oyunun bireyi oynamaya geçecek nitelikte bir sonuca ulaştırması” olarak özetlemektedir (Bourdieu, 1994, s. 151). Fakat modernleşmeyle birlikte yaşlıların statüsünde meydana gelen farklılaşma, yaşlıların alan içerisinde kaynaklarının tükenmesine neden olmuştur. Yaşlıların alan içerisinde mücadele edebilmesi, modernleşmenin etkisiyle iyice zayıflamaktadır. Yaşlı, modernleşmeyle birlikte daha çok kendi kabuğuna çekilen ve toplumdan soyutlanan bir profil ortaya koymakta ve geleneksel yapıya göre daha farklı bir habitus geçişi ortaya çıkarmaktadır. Modernleşme konusunu ele alan düşünürlerden biri olan Tönnies “Gemeinschaft” (cemaat) ve “Gesellschaft” (cemiyet) kavramlarıyla bu geçiş sürecinde ortaya çıkan olguları modernitenin dinamikleri çerçevesinde ele almaktadır.

Tönnies, toplumların gelişimini ele alırken, “Gemeinschaft” ve “Gesellschaft” kavramlarını kullanarak toplumun evrimsel süreçlerini açıklamaktadır. Tönnies'e göre, modernleşme, “Gemeinschaft”tan “Gesellschaft”a doğru gerçekleşen bir geçiş sürecidir. Bu geçiş sürecinde, geleneksel değerler ve duygusal bağlar zayıflayarak yerini daha

rasyonel, bilimsel ve ticari ilişkilere bırakmaktadır. Toplumsal ilişkiler daha az duygusal ve daha çok işlevsel hale dönüşürken, bu süreçte insanlar arası ilişkiler daha yapay ve akılcı bir temele doğru yönelmektedir (Loo ve Reigen, 2003, s. 116). Bu durumu Weber (2016), “büyü bozumu” kavramı ile metaforlaştırmıştır. Weber büyü bozumu kavramıyla rasyonelleşme sürecinin geleneksel değerler karşısında ortaya çıkardığı dönüşüme değinmektedir. Ona göre büyü bozumu kavramı, geleneksel toplum yapısının ve değerlerinin; rasyonel, bilimsel, akılcı düşünce ve davranış biçimlerine dönüşümüdür.

Modernleşme süreciyle birlikte aile kurumu önemli değişimlere uğramıştır. Bu değişimler sadece ailenin fiziksel yapısı ve şekli ile sınırlı kalmamakta, aynı zamanda ailenin işlevleri, içeriği, geleneksel normları ve aileyi oluşturan fertlerin statülerini de etkilenmektedir. Bu süreçte geleneksel aile yapısı çözülmekte ve çekirdek aile yapısı yaygınlaşmaktadır. Boşanmaların, evlilik dışı ilişkilerin ve tek ebeveynli ailelerin sayısının artması gibi faktörler, aile yapısında çeşitliliğe yol açmıştır (Canatan ve Yıldırım, 2011, s. 9). Dolayısıyla modernleşmenin toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel yapısında oluşturduğu bu değişim süreci, aile yapısını etkileyerek yaşlının aile içerisinde statüsünde önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Toplumun yaşlanmasıyla sosyal bir sorun haline gelen yaşlılık, modernleşmenin etkisiyle daha çok bireyselleşmektedir. Modernleşmenin etkisi ile bireyselleşen yaşlılık, yaşlanan bireyin sermayesini ön plana çıkarmaktadır. Yani modernleşme, yaşlının toplum içerisindeki sosyal konumunu, yine onun bireysel çabasına bırakmıştır. Dolayısıyla yaşlılıkla mücadele eden birey, “alanda” kendisini daha bireyselleşmiş şekilde sosyolojik bir mücadele içerisinde bulmaktadır.

Bourdieu modernleşme sürecinde toplumsal tabaka ve ayrımı belirlerken üzerinde durduğu önemli iki kavram vardır. Bunlardan biri ekonomik sermaye, diğeri ise kültürel sermayedir. Bourdieu’ya göre bireylerin sahip oldukları sosyal konumlar, kültürel sermayelerinin ağırlığına göre şekillenmektedir (Bourdieu, 1994, s. 22). Günümüzde yaşlılar arasında kültürel sermaye düzeyinin artması ve yaşlılık alanı içerisinde kültürel sermayenin kaynak olarak kullanımı, yaşlılıkta bireyin belirli bir amaca yönelmiş olmasına neden olmakta ve yaşlının toplumsal sorunlara karşı (ekonomik, sosyal, kültürel) mukavemetini artırmaktadır. Yaşlılık kuramlarından aktivite ve süreklilik kuramının odak noktası, modernleşmeyle yaşlının statüsündeki düşüş değil, aksine modernleşmeyle yaşlının bireysel kazanımlarının, kendisini aktif hale getirebilecek donanımlarla yeni roller edinebilmesidir.

Sonuç olarak, yaşlılık sosyal bir alandır ve dolayısıyla modernleşmeyle bu yeni alana uyum için kaynak olarak kullanılacak olan sermaye büyük önem arz etmektedir. Yaşlı sahip olduğu sermayeleriyle bu alan içerisinde yaşam kalitesini daha etkin bir şekilde artırmak için mücadele edebilir hale gelmektedir. Yaşlı bireyin alan içerisinde verdiği bu mücadele ona belirli bir davranış şekli yani, habitus kazandırmaktadır.

Toplumsal Dünyanın Algılandığı Zihinsel Yapılar: Yaşlılık Bir Habitus Mudur?

Bourdieu, sosyolojik analizlerinin merkezinde olan habitus kavramıyla, sosyolojideki temel karşılıklar olan zıtlıkların (nesnelcilik/öznelcilik, yapı/aktör, makro/mikro...) ötesine geçmeyi hedeflemektedir. Habitus kavramının kökeni Aristoteles’e dayanmaktadır. Aristoteles heksis kavramını eğitimle elde edilmiş bireylerin eyleme dönüştürebilecek becerilerin kapasitesini oluşturan fiziksel maharet ve davranışları olarak açıklamıştır. Bourdieu kavrama daha derin içerikler kazandırarak habitusu, bireylerin içinde bulunduğu toplumda sosyalleşme yoluyla çocukluktan, yetişkin oluncaya kadar geçen süreç içerisinde aldıkları eğitimlerle bilinçli ya da bilinçsiz edinimleri içselleştirerek benimsedikleri algı sistemi ve dış dünyayı nasıl algılayacağına yönelik

geliştirilen bu idrak yoluyla gerçekleşen davranış modellemesi olarak tanımlamaktadır. Yaşam şartlarının ve koşullarının oluşturduğu şartlara göre farklılık gösteren habituslar, benzer sosyo-ekonomik statüye sahip grubun aynı habitus içerisinde olmasına işaret etmektedir (Jourdain ve Naulin, 2016, s. 41-42). Bourdieu habitusu, alışkanlıktan öte zihinsel anlamda gerçekleşen etkileşimin, bireyde oluşturduğu bedeni bir pratik olarak görmektedir. Bu pratik, nesnel olanı zihninde uyarlayan öznenin eseridir. Dolayısıyla habitus, özne nesne ilişkisinin etkileşimsel sonucudur.

Sosyalleşmenin birey üzerinde önemli bir gücü bulunmaktadır. Bu güç, bedensel olarak pratik haline dönüşen bir kimlik oluşumunu ve kişinin dünyada sosyal bir varlık olduğu hissini kendisine ifade etmektedir. Bu his “habitustur” (Calhoun, 2016, s. 103). “Özne, gerçekte pratik duygusuyla yani tercihlere ve zevklerine göre, durumun algılanmasına bağlı olarak buna uygun yanıtı yönlendiren, edinilmiş sistemle donatılmış, bilen eyleyicilerdir. Habitus, bir durumda yapılması gerekene ilişkin pratiklik duygusudur” (Bourdieu, 1994, s. 45).

“Habituslar, ayrı ve ayrıştırıcı pratikler doğurur. Bir işçinin yediği şey ve yeme biçimi, yaptığı spor ve yapma biçimi, siyasal kanaatleri ve bu kanaatleri ifade etme biçimi ile patronun bunlara tekabül eden tüketimi ve etkileri sistematik olarak farklıdır” (Bourdieu, 1994, s. 23). Calhoun (2016, s. 104-105) habitusun, bireyin “karakteristik eylem eğilim seti” olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bu bağlamda tarihsel süreç içerisinde var olagelen tüm kurumsal yapılar varlıklarını, kendisiyle ilişkide bulunan insanların ürettikleri pratiklerle devam ettiğini vurgulamaktadır.

Bu bağlamda habitusun dışsallığın içselleştirilmesi ve içselliğin dışsallaştırılması olarak iki işlevsel boyutunun olduğu söylenebilir. Bir yandan dışsal olarak nitelendirilen sosyal dünyanın öğelerini, davranışları kısıtlayıcı normatif özelliklerinin içselleştirilmesini mümkün kılarken, öte yandan sosyal dünyayı inşa eden kimliği ile yani yapılandırıcı yapı rolü ile içselliğin dışsal olmasını sağlamaktadır (Jourdain ve Naulin, 2016, s. 44-45). Bu bağlamda habitus, sosyal yapı ile eyleyicilerin oluşturdukları “toplumsal pratikleri” ifade ettiğini söylemek mümkündür.

Yaşlanan birey, meslektan arıma süreciyle birlikte aktif nüfus (14-65) içerisindeki bedensel ve zihinsel yatkınlıklarının birçoğunu bırakmakta yeni bir habitus oluşturmaktadır. Bu süreçte yeni bir alan içerisinde yer alma mücadelesinde yaşlı, daha önce bahsedildiği gibi modernleşmenin de etkisiyle yalnızlaşmaktadır. Bu noktada kültürel sermaye devreye girmektedir. Kültürel sermaye bireyin katılımcı ve etkileşimci özelliklerini ön plana çıkarmakta ve dolayısıyla bireyin sosyal, ekonomik ve kültürel mukavemet gücünü artırmaktadır. Çünkü Bourdieu (Wacquant, 2014, s. 62) kültürel sermayeyi, bireyin toplumsal alanda kendini ifade etmesi ve bu alan içinde diğerleri ile olan rekabeti sağlayacak ve kendisine ait hususi kazançlar sağlayacak bir kaynak kullanımı olarak değerlendirmektedir.

Kültürel sermaye, bireyin sosyal ağı, ilişkileri ve geçmişi ile sıkı bir şekilde bağlantılıdır. Bu bağ sosyal etkileşimlerde önemli bir rol oynamakta ve bir habitus oluşturmaktadır. Kültürel sermaye, bireylerin birbirini etkilemesi ve sosyal katılımlarını sağlamaktadır. Dolayısıyla sosyal etkileşimi artıran kültürel sermaye, aileden gelen kültürel miras, okuldan kazanılan kültürel nesne ve algıyla bireyde benlik bilinci yani güçlü bir ego oluşturmaktadır (Tan, 2021, s. 2029). Yaşlanan bireyin, yaşlanmaya karşı ortaya çıkan yeni duruma uyumunu zorlaştıran en önemli faktörlerden biri, güvenli bir ego yapısına sahip olamaması durumudur. Ego, kişinin benlik bilincini ve kimlik duygusunu ifade etmektedir. Güçlü bir ego duygusu kendine güvenen, benlik saygısı

yüksek ve kimlik bütünlüğüne sahip bireyi temsil etmektedir. Yaşlılık döneminde, fiziksel sağlık, sosyal ilişkilerde değişimler, kayıplar ve yaşamın genel zorlukları gibi birçok faktör, ego duygusunu etkileyebilir. Güçlü bir ego duygusu oluşturmak, yaşlı bireyin değişen koşullara uyum sağlamasını kolaylaştırmaktadır. Güçlü bir ego duygusuna sahip olamama durumunda ise yaşlı birey, kendine olan güvenini kaybedebilmekte, çevresindeki değişimlere uyum sağlamakta güçlük çekeebilmekte, yalnızlaşmakta ve dışlanabilmektedir. Bu nedenle, yaşlı bireylerin ego entegrasyonunu sürdürmeleri ve güçlü bir benlik duygusuna sahip olmaları, yaşamın zorluklarıyla daha etkili bir şekilde başa çıkmalarına ve yeni durumlara uyum sağlamalarına yardımcı olmaktadır (Xavier vd., 2003). Kültürel sermaye bireylerin güçlü ego yapılarının, kişisel yetkinliklerinin ve eğilimlerinin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu sebepten dolayı kültürel sermaye, bireyin sosyal ve kültürel çevresinde nasıl yer aldığını, statüsünü ve etkileşimini etkilemektedir (Swartz, 2011, s. 111). Dolayısıyla kültürel sermayenin etkin bir kaynak olarak kullanımıyla güçlü bir ego duygusu oluşturma, yaşlının daha etkin bir bedeni yetkinlik oluşturmalarını sağlamaktadır.

Sonuç olarak kültürel sermaye düzeyi, sosyolojik mücadelenin verildiği her “alan” ve bedeni yetkinlik oluşturacak her “habitus” için önemli bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle fiziksel, psikolojik, biyolojik, sosyal ve ekonomik açıdan daha savunmasız bir dönem olarak görülen ve kırılabilir kitle içerisinde yer alan yaşlının kültürel sermaye düzeyi, rekabet edebilme becerisini artırma ve başarılı yaşlanma gerçekleştirmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Kültürel Sermaye Ve Yaşlıktaki Önemi

Bourdieu (2015, s. 23) kültürel sermayeyi, aile tarafından ve özellikle okul tarafından kültürel aktarımın birleşik etkilerinin garantili ürünü olarak değerlendirmektedir. Bourdieu, kültürel aktarım yoluyla değer-güdülenme ve değer verme operasyonları yoluyla okulun, (ilk eğilime, yani menşee sınıfına bağlı olarak daha büyük veya daha az ölçüde) meşru kültüre yönelik genel eğilim oluşturmaya yardımcı olan bir araç olduğunu savunmaktadır. Kültürel sermayenin en basit görüntüsü Lamont ve Lareau tarafından tercihler, davranışlar, tutumlar ve mallar (emtia) biçiminde yaygın olarak paylaşılan yüksek statü kültürel sinyalleri olarak tanımlanmaktadır (Savage, 2011, s. 2).

Bir kişinin içinde yaşadığı toplumda elde etmiş olduğu deneyimler, ileride yaşayacak olduğu yeni tecrübelerle karşı bir referans niteliği, bir arka plan oluşturmaktadır. Toplum bilimciler bu durumun, elde edilen örüntülerin zamanla birey tarafından somutlaştırılması ve içselleştirilmesiyle gerçekleştiğini ifade etmektedir. Somutlaştırılan edinimler bir pratik kazanarak, bireyin eğilimlerini etkilemektedir. Başka bir bakış açısıyla ifade edilecek olunursa, bireyin eğilimleri ne kadar kişinin kendi özellikleri ile gerçekleştirdiği eylemler gibi görülse de aslında içselleştirilmiş olan, dışsal edinimlerin ve örüntülerin izlerini taşımaktadır. Bu bağlamda kültür, birey için dışsal bir öge durumundan çıkmaktadır. Kültür, sosyal özgeçmişin inşasında aktif olan bireyin eylemlerini denetler, kontrol eder ve düzenler. Böylece edinilmiş olan yaşam tarzı, benimsenmiş olan fikirler, sahip çıkılan değerler bireyin dışından gelmektedir. Bu ürünler sosyalleşme sürecinin sonuçlarıdır. Birey geçmiş edindikleri ile oluşturduğu sosyal özgeçmiş ışığında yeni edinimleri karşılamakta ve yorumlamaktadır (Fichter, 2001, s. 23-25).

Sosyalleşmeyi önemli bir olgu olarak kullanan kültürel sermaye teorisi, Bourdieu'nun çalışmasıyla başlamıştır. Bourdieu, sosyal sınıfın, yeniden üretildiği mekanizmaları araştırmaya, Fransız okullarının yeniden üretim sürecinde sahip olduğu rolü inceleyerek

başlamıştır. Bourdieu, kültürel aktarımın 19. yüzyıl öncesinde de var olduğunu, yüksek statü ve kültürel bilgi olarak kabul edilen egemen sınıf tarafından oluşturulmuş olduğunu ve bu sınıf tarafından mali olarak desteklenmiş olduğunu ifade etmektedir. Bourdieu'ya göre bu bilgi, o sınıfta ortak olan kültürel etkinliklerle (opera, dans, tiyatro, müzeler vb.) aktarılmıştır. 19. yüzyılda Batı'da devlet destekli kitlesel eğitim sistemlerinin başlamasıyla okullar, kişinin sınıfındaki konumunu yükseltmek için fırsatlar sağlayabileceği bir etik oluşturmuştur. Böylece okullar, kültürel geçmişin egemen sınıfa üyelik üzerindeki etkilerine aracılık edebilecektir. Bourdieu bu bilgiler ışığında Fransa araştırmasında, öğrencilerin aile geçmişi ile kültüre maruz kalma arasında ve maruz kalınan kültürün teşhiri ile eğitimsel kazanımlar arasında korelasyonlar bulmuştur (Kadel, 1998, s. 8). Günümüzde ve toplumumuzda bu durum daha çok eğitim yoluyla elde edilen birikimin şekillendirdiği tabakalaşma sistemine işaret etmektedir. Eğitim yoluyla elde edilen sermayenin önemi nedeniyle 20. yüzyılın başından itibaren tüm toplumlarda eğitimin önceliğiyle ilgili sosyal politikalar geliştirilmiştir.

Sosyal politikalar tüm vatandaşların sosyal sisteme dâhil edilmesi amacını gütmektedir. Sosyal sisteme vatandaşların entegrasyonunu sağlayan en önemli girişimlerden biri, kişilerin eğitime ulaşabilir olmalarını sağlamaktır. Çünkü eğitim, sosyal yaşamda ve katılımı fırsat eşitliklerini sağlayan kilit bir rol üstlenmektedir. Toplumsal yapı içerisinde eğitim yoluyla elde edilmiş okul notları, akademik yeterlilik ve eğitim kariyerleri gibi kazanılmış özellikler, bireylerin işgal etmiş olduğu sosyal konumları belirlemektedir. Günümüzdeki eğitim ve istihdama yönelik yapılarda tabakalaşma sisteminin temel belirleyicisi meritokratik eğilimdir (Frerichs, 2017, s. 94). Meritokrasi, günümüz eşitlikçi ve cemiyet yapısı kazanmış toplumların genel özelliğidir. Modern toplumu, ayrıcalıkların hâkim olduğu toplumdan ayıran meritokrasi, liyakat esasına dayalı kültürel sermaye düzeyini temel alan bir aristokrasi oluşturur (Neves, 2000, s.335). Bourdieu yapmış olduğu alan araştırmasında, meritokratik bir sisteme dayalı eğitim sistemi olmasına rağmen, sosyal kökene dayalı kültürel yeniden aktarımın, eğitim sisteminde devam ettiğini ileri sürmektedir. Bourdieu gibi eğitim sisteminde kültürel yeniden aktarımın olduğunu düşünen Heike Solga (2008'den aktaran Kolland, 2017, s. 94-95), eğitimdeki meritokratik kusuru ve tabakalaşmayı şu şekilde özetlemektedir.

- Okul kariyerini genellikle belirleyen sosyal kökendir. Sosyo-ekonomik olarak daha yüksekte geliyorsa, okul başarısı düşük olmasına rağmen daha akademik yollara sevk edilmektedir. Daha düşük ekonomik tabandan gelen öğrenciler aynı akademik performansı gösterebilir de daha düşük akademik yollarda devam etmektedirler.

- Mesleki anlamda edinilen kariyerin tek başına belirleyicisi eğitim değildir. Yüksek sosyo-ekonomik seviyedeki insanlar alternatif kaynaklarını kullanarak akademik yolla elde edemeyeceği statüyü bu araçlarla sağlamaktadırlar.

Tüm bu eleştiriler, eğitim herkese açık hale gelmiş olmasına rağmen, sınıfsal ilişkilerin yeniden üretilmesi için kullanılan bir kaynak biçimi olduğunu ortaya koymaktadır. Bourdieu (2017, s. 57), toplumda entelektüel olarak adlandırılan ve kültürel sermayeye sahip olan kişilerin, egemen olan güçlerin tahakkümleri altında olmamalarına rağmen, kısmen de olsa egemenliğin bir parçası olduğunu savunmaktadır. Kültürel sermaye sahibi entelektüellerin egemenliğin kurduğu liyakat ideolojisini hafif de olsa paylaşmakta olduğunu vurgulamaktadır.

Kısacası Bourdieu'nun kültürel sermaye kavramı, düşük sosyo-ekonomik statüye sahip olan ile ayrıcalıklı geçmişlerden gelen bireylerin akademik başarılarının farklarını ortaya koymaya çalışmaktadır (Savage, 2011, s. 17-18). Kültürel sermayenin ne kadar

önemli bir kaynak olduğu, sosyal kökene dayalı yeniden aktarımının gerçekleşmesiyle anlaşılabilir. Bu bakımdan kültürel sermayenin başarılı ve sağlıklı yaşlanma için sosyal alanı dizayn edecek gücünün var olduğu düşünülmektedir. Günümüzde kültürel sermaye, bireye sosyal kökenden bağımsız bir davranış biçimi kazandırmaktadır. Aile ve okul yoluyla gerçekleşen bu edinim, bireyin yaşamını önemli ölçüde etkileyecek bir kaynak kullanımı sağlamaktadır. Kültürel sermaye, bireyin yaşam biçimini şekillendirmesi ve bireye kazandırdığı donanımlarla toplumsal alan içerisinde önemli avantajlar sunmaktadır. Bu kazanımların yaşlılıkta ne gibi etkilerinin olduğunu araştırılması, demografik olarak yaşlanan ülkelerde büyük önem taşımaktadır.

Yöntem

Bu çalışma, “Yaşlılarda Kültürel Sermaye ile Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişki: Malatya Örneği” adlı doktora tezinin kültürel sermaye ve yaşlılardaki başarılı yaşlanma ilişkisi bölümünden üretilmiştir. Doktora tez çalışmasında, nicel ve nitel veri elde etme yöntemleri kullanılmış fakat COVID-19 pandemi sürecinde yaşlıların risk altında olması nedeniyle 20 kişi ile yapılacak olan yarı yapılandırılmış görüşmeler 10 kişi ile yapıldığı için doktora tez çalışmasından çıkarılmıştır. Fakat bu çalışmaya nicel araştırma deseni yanına nitel veriler de eklenerek karma yöntemler araştırması gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla katılımcılara *kültürel sermaye ölçeği*, *demografik soru formu* ve *yarı yapılandırılmış görüşme formu* uygulanmıştır.

Karma yöntemler araştırması, bir araştırma veya çalışmada, belirli bir konuyu veya olguyu anlamak için hem nitel (kalitatif) hem de nicel (kantitatif) verilerin kullanıldığı, bu verilerin felsefi ve teorik anlayışlarla şekillendirilerek toplandığı, analiz edildiği ve sonuçların amaçlı olarak entegre edildiği bir yaklaşımı ifade etmektedir (Creswell ve Clark, 2018). Bu çalışma iki farklı yöntemle elde edilen verilerin analizlerini içermektedir.

Araştırmanın Evreni Ve Örneklemi

Araştırma evrenini 60 yaş ve üstü bireylerden oluşmaktadır. Farklı sosyo-ekonomik ve demografik özelliklere sahip bireyler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırma örnekleme, evren içerisinden seçilen ve başka evrenler için kabul edilebilir örneklem büyüklüğü olan 390 kişiden oluşmaktadır.

Araştırmanın Önemi Ve Amacı

Özellikle gelişmekte olan ülkelerin önemli sorunlarından biri olan toplumun yaşlanması, yaşlılığın sosyolojik bağlamda ele alınmasını daha görünür hale getirmiştir. İktisadi, sosyal ve kültürel açıdan toplumsal bir sorun haline dönüşebilecek bu problemin, sosyal açıdan zararlarının en aza indirgenmesi için üretilecek sosyal politikalara yön vermek, yapılacak bilimsel çalışmalar ile gerçekleşmektedir. Dolayısıyla kültürel sermaye değişkeninin bu alanda yerini tespit etmek büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı, yaşlılarda kültürel sermaye düzeyinin belirlenmesiyle hızlı demografik dönüşümün toplumda oluşturacağı olumsuzlukları minimize edecek önemli sosyal politikalardan biri olan başarılı yaşlanmanın önemine vurgu yapmaktır.

Veri Toplama Aracı Ve Verilerin Analizi

Çalışmada daha önce geçerlik ve güvenilirlik çalışması “Kültürel Sermaye Ölçeği” kullanılmıştır. 5’li likert olan ölçek olumsuzdan olumluya olacak şekilde kodlanmıştır (Avcı ve Yaşar, 2014). Öncelikli olarak elde edilen verilerin güvenilirliği test edilmiş, sonra açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmıştır. Daha sonra ise hipotez testleri

yapılmıştır. Ayrıca uzman görüşlerinden faydalanarak oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formu katılımcılara uygulanmıştır.

Kültürel Sermaye Ölçeğine Ait Güvenilirlik Ve Dağılım Analiz Sonuçları

Araştırmalarda kullanılan ölçeğin, ölçmek istediği konuyu istikrarlı ölçüp ölçmediği ve ölçekleri oluşturan ifadelerin kendi aralarındaki var olan uyumun ve tutarlılığının seviyesini belirlemek için eş zamanlı olarak uygulanan analize güvenilirlik testi denilmektedir. Dolayısı ile test aracının istenilen kavramsal yapıyı tutarlı değerlendirip değerlendiremeyeceği ile ilgili yapılan analizleri içermektedir. Cronbach alfa cinsinden güvenilirlik katsayıları, 0,70'in üzerinde olması gerekmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2018, s. 331-334). Güvenirlik istatistikleri incelendiği bu oran 0,97 olduğu tespit edilmiştir.

Varsayımların normal dağılım değerleri için yapılan normallik testlerinde testin normal dağılıp dağılmadığının belirlenmesi için farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden biri mean ve median (ortalama ve medyan) değerlerinin birbirleri ile aynı olması ya da birbirlerine yakın olması varsayımdır. Bir başka görüş ise skewness ve kurtosis (basıklık ve çarpıklık) değerleri $\pm 1,5$ değerleri arasında olması gerekliliği varsayımdır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Ölçeğin normal dağılımına ilişkin değerler incelendiğinde sonuçların belirlenen değerler arasında olduğu görülmektedir.

Kültürel Sermaye Ölçeğine Ait Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) Sonuçları

Açıklayıcı faktör analizi (AFA), elde edilen veri setinin ve bu verileri oluşturan değişkenlerin arasındaki ilişkilerin sonuçlarından faydalanılmayacak korelasyon olmayan ya da düşük düzeyde korelasyon bulunan faktörleri tespit etmeyi amaçlayan bir istatistiksel analiz yöntemidir (Özdamar, 2013, s. 212). AFA değişkenleri ya da bir değişken içerisindeki alt boyutları, kendi içerisinde gruplara ayırarak, aynı grup içindeki ifadeler arasındaki ilişkiyi en üst, gruplar arasındaki ilişkiyi ise en alt seviyede belirleyerek, grupları yeniden belirleyen ve yeni değişken oluşturan bir analizdir (Karagöz vd., 2016, s. 148). Böylece gözlenen değişkenlerin tanımlanması, özetlenmesi, üzerinde çalışılabilir ve yönetilebilir düzeydeki faktörlerin tespiti için gerçekleştirilmesi sağlanabilir. AFA sonuç olarak en az hata ve bilgi kaybı ile ölçekte gözlenen birçok değişkenin, ifade ettikleri ortak anlamların daha az değişkenle sunulmasıdır (Gürbüz ve Şahin, 2018, s. 319).

Araştırmada kullanılan kültürel sermaye ölçeğinin 30 ifadesi, 4 alt boyutu bulunmaktadır. Yapılan AFA sonucunda, farklı boyutta bulunan bazı ifadelerin aynı gruplar içerisinde algılandığı görülmektedir. Analiz sonucunda “katılım ve kültürel bilinç” ifadeleri aynı boyut içerisinde algılanması nedeniyle yeniden boyutlandırmak suretiyle ölçek 3 alt boyutta yeniden ilişkilendirilmiştir. Bununla beraber açıklayıcı faktör analizi sonucunda, örneklem tarafından aynı boyutlardaki ifadelerin farklı boyutlar içerisinde algılandığı görülmüştür (Gürbüz ve Şahin, 2018, s. 327). Bu nedenle bu ifadeler kültürel sermaye ölçeğinden çıkarılarak doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır.

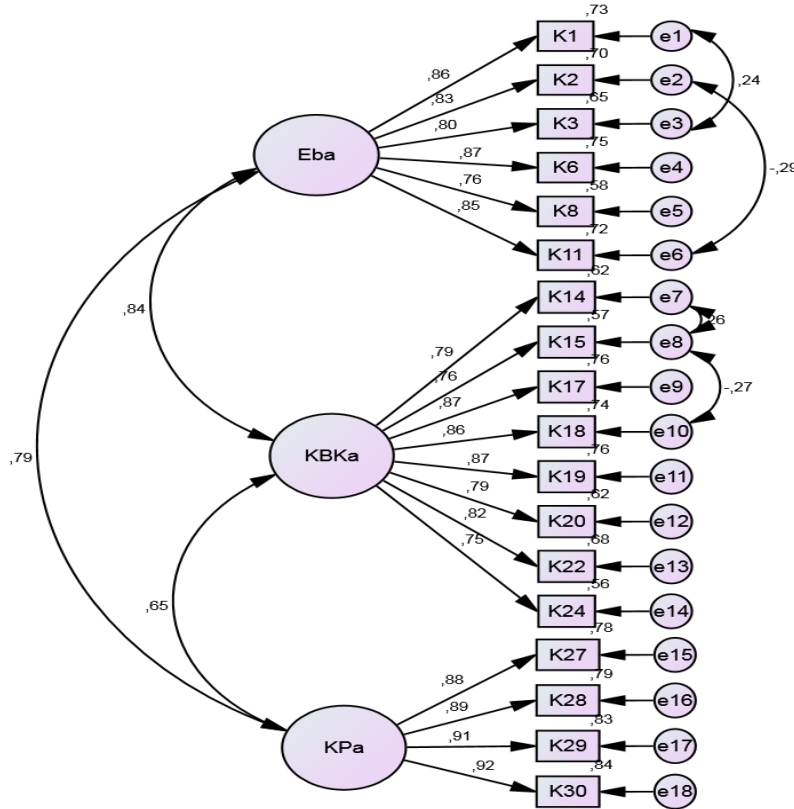
Kültürel Sermaye Ölçeğine Ait Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) Sonuçları

Yapısal Eşitlik Modellemesi, (YEM) regresyon analizi ile faktör analizlerinin birleşmesinden oluşmaktadır. YEM'e bağımlı ve bağımsız değişken ifadeleri kullanılmaz. Bu model örtük ve gözlenen değişkenleri içermektedir ve çok değişkenli analizlerin yapıldığı bir modeldir. YEM'in kullanılmasındaki amaç, belirli bir kuramsal temeli olan bir ilişki örüntüsünün (araştırmanın modeli), elde edilmiş olan verilerle uyumunu analiz etmektir (Gürbüz, 2019, s. 17).

Bir ölçeğin DFA ile doğrulanması kullanılmış olan ölçeğin geçerli bir ölçek olduğunu göstermektedir. Araştırmada uygulanması planlanan temel analizlerden önce DFA'nın uygulanması, kullanılacak ölçeğin geçerliliğine ait kanıt anlamına gelmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2018, s. 342).

Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA), daha önceden uygulanmış olan ve kuramsal alt yapısı olan bir ölçme aracını ya da modelin doğruluğunu elde edilen veri seti ile teyit etmek için seçilen bir uygulamadır. Bu doğrultuda DFA doğrulamalı ve tahmin edici bir mantıkla çalışmaktadır. DFA'da örtük değişken bağımsız değişkene, gözlenen değişken ise bağımlı değişkene tekabül etmektedir. Diyagramda (yol analizi) örtük değişkenler yuvarlak içinde, gözlenen değişkenler ise kare içerisinde gösterilmektedir (Gürbüz, 2019, s. 51).

“Yol analizi, çoklu regresyon mantığında çalışan ve iki ya da daha fazla değişkenin dolaylı ve doğrudan ilişkilerinin test edildiği modeldir. Yol analizinde her bir örtük değişkenin ölçme modeline (DFA) yer verildiğinden daha güvenilir sonuçlar elde edilmektedir” (Gürbüz ve Şahin, 2018, s. 344).

CMIN=387,735;DF=128;CMIN/DF=3,029;p=,000;RMSEA=,072;CFI=,960;GFI=,901

Şekil 1: Kültürel Sermaye Path (Yol) Diyagramı

Kültürel sermaye ölçeği için toplam 3 faktörlü bir yapı incelenmiştir. İncelenen yapıda Entelektüel birikim için 6, Kültürel bilinç ve katılım için 8, Kültürel potansiyel için 4 ifade yer almaktadır. Kültürel sermaye ölçeği birinci düzey çok faktörlü yapısı, AMOS 24 programı kullanılarak doğrulamalı faktör analizi ile test edilmiştir. Beşli likert ölçeğinde, 390 katılımcıdan toplanan verilerin normal dağılım göstermesi nedeniyle maximum likelihood hesaplama yöntemi kullanılarak kovaryans matrisi oluşturulmuştur (Kline,2011). Kültürel sermaye ölçeğinin birinci düzey doğrulamalı faktör analizi DFA

sonuçlarını içeren parametre göstergelerinin olduğu yol şeması şekilde sunulmaktadır. Birinci düzey DFA sonucunda kabul edilen uyum iyiliği değerlerine ulaşamadığı için düzeltme indeksleri incelenmiştir. Modifikasyon index (Modification Indices) bölümünde aynı örtük yapı altındaki hata terimleri incelendiğinde, aynı boyuttaki ifadeler arasında uyumun iyiliği amacıyla, kovaryans ilişkisi ile çözümlene yapılmıştır. DFA'nın uyum kriterleri; CMIN=387,735; DF=128; p=,000; CMIN/DF=3,029; RMSEA=,072; CFI=,960; GFI=,901 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, araştırmada elde edilen verilerin, kültürel sermaye ölçeğinin öngörülen kuramsal yapısı ile uyduğunu göstermektedir (Gürbüz ve Şahin, 2018, s. 345).

Tablo 1. Kültürel Sermaye Ölçeğinin Uyum İyiliği Değerleri

<i>Modifikasyon</i>	<i>CMIN/DF</i>	<i>P</i>	<i>RMSEA</i>	<i>CFI</i>	<i>GFI</i>	<i>RMR</i>
<i>Önce</i>	3,999	,000	0,088	0,949	0,896	0,081
<i>Sonra</i>	3,029	,000	0,072	0,960	0,901	0,077

Kültürel Sermaye Ölçeğine İlişkin Bulgular

Hipotez testinin doğası, araştırmaya katılan katılımcılar yoluyla analiz edilmeye çalışılan bir evrene ait parametre hakkında ortaya konulan iddia olarak nitelendirilmektedir. Araştırmada örneklemden elde edilen verilerin sonuçlarına dayanarak, genellemelerde bulunmaktadır. Araştırmacı, örneklemden elde ettiği istatistiklerden yararlanarak, hipotezlerin doğruluğu ve geçerliliğini araştırmaktadır. Dolayısıyla hipotez testi, öne sürülen hipotezin geçerliliğini test etmek amacıyla gerçekleştirilen bir ölçme aracıdır (Gürbüz ve Şahin, 2018, s. 225). Bu bağlamda araştırmada kullanılan kültürel sermaye ölçeklerinin cinsiyet, eğitim durumu ve gelir düzeyine göre anlamlı farklılığının olup olmadığının test edilmesi amacıyla hipotez testleri analiz edilmiştir.

Tablo 2. “Cinsiyet” Durumuna Ait Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

<i>Boyutlar</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>T</i>	<i>Sd</i>	<i>P</i>
<i>Entelektüel Birikim</i>	Kadın	138	2,395	0,934	-	,388	,000*
	Erkek	252	2,918	1,092	4,741		
<i>Kültürel Bilinç ve Katılım</i>	Kadın	138	2,083	0,85	-	,388	,000*
	Erkek	252	2,593	1,017	5,003		
<i>Kültürel Potansiyel</i>	Kadın	138	2,852	1,146	-	,388	,001*
	Erkek	252	3,257	1,183	3,273		

* $p < 0,05$

Yaşlıların cinsiyetlerine göre kültürel sermaye düzeyleri tabloda karşılaştırıldığında, “entelektüel birikim” boyutunun erkeklerde ($X=2,91843$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna karşılık kadınlarda “entelektüel birikim” boyutunun ($X=2,3953$)

erkeklere göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların “entelektüel birikim” boyutu düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla bağımsız gruplar için t-testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda entelektüel birikim boyutunun cinsiyete göre istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. ($t(388)=-4,741$; $p=,000$; $p<0,05$)

“Kültürel bilinç ve katılım” boyutunun erkeklerdeki anlamlılık düzeyi ($X=2,5935$), kadınlara göre ($X=2,0837$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan analiz sonucunda “kültürel bilinç ve katılım” boyutu cinsiyete göre istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. ($t(388)=-5,003$; $p=,000$; $p<0,05$)

“Kültürel potansiyel” boyutunun da aynı şekilde erkeklerdeki ($X=3,2579$), anlamlılık düzeyinin kadınlara ($X=2,8521$) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan analiz sonucunda “kültürel potansiyel” boyutu cinsiyete göre istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. ($t(388)=-3,273$; $p=,001$; $p<0,05$)

Tablo 3. “Eğitim” Durumuna Ait Tek Yönlü Anova Analizi Sonuçları

<i>Boyutlar</i>	<i>Eğitim Durumu</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>F</i>	<i>Sd</i>	<i>P</i>
<i>Entelektüel Birikim</i>	Hiçbir Mezuniyetim Yok	84	1,9907	0,756	67,336	6	,000*
	İlkokul	118	2,1657	0,659			
	Ortaokul	36	2,5432	0,963			
	Lise	33	2,9529	0,731			
	Ön Lisans	45	3,7407	0,721			
	Lisans	68	3,8219	0,7948			
	Lisansüstü	6	4,3333	0,849			
<i>Kültürel Bilinç ve Katılım</i>	Hiçbir Mezuniyetim Yok	84	1,8386	0,752	40,1016	6	,000*
	İlkokul	118	1,9388	0,588			
	Ortaokul	36	2,1975	0,88			
	Lise	33	2,7273	0,948			
	Ön Lisans	45	3,2568	0,946			
	Lisans	68	3,2304	0,842			
	Lisansüstü	6	3,7593	0,928			
<i>Kültürel Potansiyel</i>	Hiçbir Mezuniyetim Yok	84	2,3833	0,959	36,464	6	,000*
	İlkokul	118	2,5831	0,946			
	Ortaokul	36	3,0778	1,063			
	Lise	33	3,4061	0,794			
	Ön Lisans	45	3,8622	1,062			
	Lisans	68	4,1853	0,912			
	Lisansüstü	6	4,6667	0,516			

* $p<0,05$

Tablo 3 incelendiğinde yaşlıların gruplandırıldıkları eğitim seviyelerine göre “entelektüel birikim” boyutunun anlamlılık düzeyleri karşılaştırılmış ve en yüksek ortalamanın lisansüstü mezunlarda ($X=4,3333$) olduğu görülmüştür. Bunu lisans ($X=3,8219$), ön lisans ($X=3,7407$), lise ($X=2,9529$), ortaokul ($X=2,5432$) izlemekte ve en düşük ortalamaların ilkokul ($X=2,1657$) ve herhangi bir mezuniyeti olmayan ($X=1,9907$) katılımcılarda olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim seviyeleri ile “entelektüel birikim” boyutunun düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklı olmadığını test etmek amacıyla parametrik testlerden tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Yapılan varyans analizi sonucunda “entelektüel birikim” boyutunun istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. ($F(6,383)= 67,336$; $p=,000$; $p<0,05$)

“Kültürel bilinç ve katılım” boyutunun anlamlılık düzeyleri karşılaştırılmış ve en yüksek ortalamanın lisansüstü mezunlarda ($X=3,7593$) olduğu görülmüştür. Bunu lisans ($X=3,2304$), ön lisans ($X=3,2568$), lise ($X=2,7273$), ortaokul ($X=2,1975$) izlemekte ve en düşük ortalamaların, ilkokul ($X=1,9388$) ve herhangi bir mezuniyeti olmayan ($X=1,8386$) katılımcılarda olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim seviyeleri ile “kültürel bilinç ve katılım” boyutunun düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla varyans analizi yapılmış ve sonucunda “kültürel bilinç ve katılım” boyutunun istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. ($F(6,383)= 40,101$; $p=,000$; $p<0,05$)

Son olarak “kültürel potansiyel” boyutunun anlamlılık düzeyleri karşılaştırılmış ve en yüksek ortalamanın lisansüstü mezunlarda ($X=4,6667$) olduğu görülmüştür. Bunu lisans ($X=4,1853$), ön lisans ($X=3,8622$), lise ($X=3,4061$), ortaokul ($X=3,0778$) izlemekte ve en düşük ortalamalar, ilkokul ($X=2,5831$) ve herhangi bir mezuniyeti olmayan ($X=2,3833$) katılımcılarda olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim seviyeleri ile “kültürel potansiyel” boyutunun düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla varyans analizi yapılmış ve sonucunda “kültürel potansiyel” boyutunun istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. ($F(6,383)=36,464$; $p=,000$; $p<0,05$).

Çıkan bu sonuçlar, kültürel sermaye düzeyinin eğitim ile doğru orantılı ilişkisini ve kültürel sermayenin okul yoluyla inşasını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Kültürel sermaye kaynağını aile ve okul yoluyla elde edilen birikimlerden elde etmektedir. Özellikle okul yoluyla elde edilen deneyimsel süreç, kültürel sermayeyi kişinin hayatı boyunca kullanabileceği önemli bir kaynak haline dönüşmektedir.

Tablo 4. “Gelir Düzeyi” Durumuna Ait Tek Yönlü Anova Analizi Sonuçları

Boyutlar	Gelir Düzeyi	N	X	SS	F	d
<i>Entelektüel Birikim</i>	0-1.999 TL	23	2,1716	0,8	44,9	,00
	2.000-3.999 TL	75	2,6648	1,0		
	4.000-5.999 TL	2	3,4642	0,8		
	6.000 TL ve üstü	3	3,9259	1,0		

<i>Kültürel Bilinç ve Katılım</i>	0-1.999 TL	23	1	1,9368	14	0,7	36,5	0*	,00	
	2.000-3.999 TL	75	1	2,3543	55	0,9				
	4.000-5.999 TL	2	6	3,0072	02	0,9				78
	6.000 TL ve üstü	0	3	3,4815	60	0,9				
<i>Kültürel Potansiyel</i>	0-1.999 TL	23	1	2,6878	67	1,0	25,6	0*	,00	
	2.000-3.999 TL	75	1	2,9817	38	1,1				
	4.000-5.999 TL	2	6	3,8097	90	0,9				37
	6.000 TL ve üstü	0	3	4,2001	35	1,0				

*p<0,05

Tablo 4 incelendiğinde yaşlıların gruplandırıldıkları gelir düzeylerine göre “entelektüel birikim” boyutunun düzeyleri karşılaştırılmış ve en yüksek ortalamanın 6.000 ve üstü geliri olanlarda (X=3,9259) olduğu görülmüştür. Bunu 4.000-5.999 TL (X=3,4642), 2.000-3.999 TL (X=2,6648) izlemekte ve en düşük ortalama, 0-1.999 TL (X=2,1716) gelir durumu olan katılımcılarda olduğu görülmektedir. Katılımcıların gelir düzey durumları ile entelektüel birikim boyutunun düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını test etmek amacıyla parametrik testlerden tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Yapılan varyans analizi sonucunda, istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. $F(3,386)= 44,964$; $p=,000$; $p<0,05$)

Aynı şekilde “kültürel bilinç ve katılım” boyutunun düzeyleri karşılaştırılmış ve en yüksek ortalamanın 6.000 ve üstü geliri olanlarda (X=3,4815) olduğu görülmüştür. Bunu 4.000-5.999 TL (X=3,0072), 2.000-3.999 TL (X=2,3543) izlemekte ve en düşük ortalamanın, 0-1.999 TL (X=1,9368) gelir durumu olan katılımcılarda olduğu görülmektedir. Yapılan varyans analizi sonucunda, istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. $F(3,386)= 36,578$; $p=,000$; $p<0,05$)

Kültürel potansiyel boyutunun düzeyleri karşılaştırılmış ve en yüksek ortalamanın 6.000 ve üstü geliri olan (X=4,2001) olduğu görülmüştür. Bunu 4.000-5.999 TL (X=3,8097), 2.000-3.999 TL (X=2,9817) izlemekte ve en düşük ortalamanın, 0-1.999 TL (X=2,6878) gelir durumu olan katılımcılarda olduğu görülmektedir. Yapılan varyans analizi sonucunda, istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. $F(3,386)= 25,637$; $p=,000$; $p<0,05$)

Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Kültürel sermaye ve başarılı yaşlanma arasındaki ilişkiyi analiz edebilmek için yaş, cinsiyet, eğitim durumu, spor, sağlıklı beslenme, beslenme alışkanlığı ve sosyo-kültürel

faaliyet gibi aktivitelerin içeriği ile ilgili görüşmelerden elde edilen nitel veriler, kategori, kod ve temalara ayrılarak çözümlenmiştir.

Daha sonraki süreçte farklı kodların birbirleri ile ilişkileri göz önüne alınarak, farklılık içeren, fakat birbiriyle bağlantılı olan içerikler aynı tema ve kategori başlıkları altında toplanmıştır. Böylelikle görüşmelerden elde edilen bulgular, eksensel kodlama sistemiyle analiz edilmiştir (Corbin ve Strauss, 2008). “K” kadını, “E” erkeği, yanındaki rakamlar ise katılımcıların yaşlarını ifade etmektedir.

Tablo 5. “Eğitim Durumu” kategorisine ilişkin bulgular

Katılımcı	Kod	Tema
K65, E61, E62, K64	İlkokul	
E70	Ortaokul	Kültürel
E69, E63, K62, E64, E66, E68	Fakülte	Sermaye

K65“İlkokul mezunuyum. Onu da sonradan tamamladım”, E69 “Emekli öğretmenim. Dışarıdan iki farklı üniversite bitirdim”, E63 “Fakülte mezunuyum”, E61 “ilkokul mezunuyum. Okuma yazma çok iyi değil”, E68 “Fakülte mezunuyum”, K62 “Fakülte mezunuyum. Emekli öğretmenim”, E62 “İlkokul mezunuyum. Ailemin maddi sıkıntıları nedeniyle okuyamadım”, E70 “ortaokul mezunuyum”, E64 “Fakülte mezunuyum”, K64 “ilkokul mezunuyum”, E66 “Fakülte mezunuyum”.

Tablo 6. “Spor, Sağlıklı beslenme-Beslenme Alışkanlığı” kategorisine ilişkin bulgular

Katılımcı	Kod	Tema
E69, E63, E68, K62, E64, E66, E62	Dengeli- Dikkatli	
K65, E61, E70, K64	Dengesiz- Dikkat etmiyor	Sağlıklı Yaşlanma

K65 “Akşam evde ne pişerse onu yiyorum. Bizim için ayrı bir beslenme çeşidi yok. Evde ne varsa onu yapıp yiyoruz”, E69 “Sağlığıma oldukça dikkat ediyorum. 50 yaşından sonra yediğim birçok şeye dikkat etmeye başladım. Mümkün olduğu kadar sağlıklı beslenmeye dikkat ediyorum”, E63 “eşimle düzenli olarak yürüyüş yaparız. Sağlıklı beslenip yaşımıza uygun dengeli beslenmeye dikkat ediyoruz”, E61 “spor hayatımda hiç yapmadım. Akşam ne pişerse onu yiyoruz. Yaşlanınca yeme alışkanlığım değişmedi”, E68 “kendimi gayet sağlıklı hissediyorum. Sürekli yürüyüş yapıyorum. Beslenme alışkanlığımı 60 yaşından sonra değiştirdim. Daha sağlıklı besinler tüketiyorum”, K62 “Hala sabahları erken kalkarım. Okula gidecekmişim gibi hazırlık yaparım. Sağlıklı ve dengeli beslenmeye dikkat ederim. 60 yaşından sonra daha çok neler tüketilmesi gerekirse, yiyeceklerime ona göre dikkat ediyorum”, E62 “Maddi durumumuz ortanın üzerinde. Mümkün olduğunca sağlıklı vitaminli besinlerle beslenmeme dikkat ederim”, E70 “Herkes ne yerse bende o şekilde besleniyorum. Farklı bir şey yemiyorum”, E64 “Spor yapıyorum evde. Eşimle yürüyüşe çıkıyorum. Mümkün oldukça evde yağsız sağlıklı besinler tüketiyoruz. Bu nedenle dışarıda yememeye dikkat ediyoruz”, K64 “Gençken ne

“iyorsam hala aynı şekilde besleniyorum”, E66 “Sık sık spor yapmaya çalışıyorum. Sağlıklı ve dengeli beslenmeye gayret ediyorum”.

Tablo 7. “Sosyo-kültürel katılım” kategorisine ilişkin bulgular

Katılımcı	Kod	Tema	
E69, E63, E68, K62, E64, E66	Olumlu	Başarılı Yaşlanma	K65 “Evden dışarı
K65, E61, E62, E70, K64	Olumsuz		

çıkamıyorum. Pandemi öncesinde de çok fazla kimseyle görüşemiyordum. Bazen komşularımız gelir ben giderim. Bazen de oğluma giderim”, E69 “pandemi öncesi sürekli olarak öğretmen evine giderim. Orda çok fazla arkadaşım var. Siyasi, kültürel ve sosyal konuları konuşur sohbet ederiz. Öğretmen evinden arkadaşlarımla günlük olarak yürüyüş yaparım. Arada bir oğlum ve torunlarımla sinema ve tiyatroya gitmeye gayret ediyorum”, E63 “Günlük gazeteleri takip ederim. Kitap okuyorum. Sık sık kültürel gezilerde bulunuyorum”, E61 “en sık gittiğim yer kahvehane, orda arkadaşlarla vakit geçiriyorum”, E68 “Yılda bir kez emekli arkadaşlarımızla buluşur, kültürel gezilere katılırım. Bir kez de yazın mutlaka tatile çıkarım. Günlük kitap ve gazete okurum”, K62 “Emekli öğretmen arkadaşlarımızla buluşurum. Maddi imkânım el verdiği ölçüde yurtiçi-yurtdışı gezmeye ve sanatsal faaliyetlere katılmaya çalışırım”, E62 “Sosyal vakit geçirecek çok fazla zamanım olmadı. Emekli oldum ama hala çalışıyorum ve işleri oğlumla yürütüyorum beraber çalışıyoruz. Kahveye gidiyorum zaman zaman arkadaşlarla geziyoruz”, E70 “Bu yaştan sonra yapılacak çok bir şey yok. SSK emeklisiyim. En çok torunlarımla vakit geçiriyorum”, E64 “Emekli olmadan öncede öğretmen evinde çalıştığım için şuan sosyal zamanımın büyük bir çoğunluğunu öğretmen evinde geçiriyorum. Meslektaşlarım ve diğer kurumlardan emekli olan birçok arkadaşımınla sohbetler ediyoruz. Gazetemi burada okuyorum. Kitap okuma alışkanlığımı burada daha çok geliştirdim. Evde de kitap okumaya gayret gösteriyorum. Torunlarımın gelişimlerine katkı sağlayacak faaliyetlerde bulunuyoruz. Zamanımı dolu dolu geçirmeye ve faydalı olmaya çalışıyorum. Fakat özellikle emekliler için bu faaliyetler artırılmalı”, K64 “Her şey maddiyat ile ilgili. Benim maaşım yok. Torunlarıma bakıyorum”, E66 “Ben elimden geldiği kadar sosyal ve kültürel faaliyetlere katılıyorum. Fakat her şey gençliğe hitap ediyor. Emeklilerin zaman geçirecekleri yerler çok değil. Her şey sıradan”.

Araştırma sonuçlarından elde edilen bulguların kuramsal yapı ile örtüştüğü görülmektedir. Sonuçlar kültürel sermaye düzeyinin eğitimle doğru orantılı bir ilişki içinde olduğunu ve kültürel sermayenin özellikle aile ve okul aracılığıyla inşa edildiğini göstermektedir. Eğitim ve öğretimin, bireyin kültürel sermayesini şekillendiren deneysel bir süreç ve bireyin yaşamı boyunca kullanabileceği önemli bir kaynak olduğu görülmektedir. Yapılan görüşmelerde ve analizlerde, kültürel sermaye düzeyi yüksek katılımcıların diğer katılımcılara göre beslenme alışkanlığı ve sağlıklı beslenme konusunda daha bilinçli olduğu görülmektedir. Ayrıca kültürel sermaye düzeyi yüksek olan katılımcıların aktif nüfus içerisinde var olabildikleri, sosyal ve kültürel katılım sağladıkları anlaşılmaktadır. Bu durum kültürel sermayenin oluşturduğu kültürel bilinç ve kültürel potansiyel sayesinde gelişen, entelektüel birikimin sonucu olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla kültürel sermaye, sağlıklı yaşlanma ve aktif yaşlanma dinamikleri sağlayacak önemli bir kaynaktır. Elde edilen bulgular kültürel sermayenin, başarılı yaşlanmanın gerçekleşmesi için önemli bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç

Tüm dünyada demografik yaşlanma, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, toplumsal bir sorun olarak baş sıralarda yer almaktadır. Bu durum da toplumun yaşlanması karşısında alınacak önlemlerin ve geliştirilecek sosyal politikaların önem kazanmasını sağlamıştır. Yaşlanmanın toplumsal boyutta daha önce bahsedildiği gibi birçok etkisi bulunmaktadır. Toplumun yaşlanma ile karşılaşabileceği sorunların en aza düşürülmesi için yaşlı kitlenin, aktif nüfus içerisinde sosyal, ekonomik ve kültürel yer edinebilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle aktif olarak gerçekleştirilecek başarılı yaşlanma yolları, yaşlılık döneminde önemli bir süreci ifade etmektedir.

Başarılı yaşlanma, yaşlanan bireyin fiziksel, zihinsel, duygusal, kültürel ve sosyal açıdan tatmin edilebilir iyilik halidir. Kültürel sermaye, bireyin aile içerisinde başlayarak, özellikle okul yoluyla elde ettiği deneyimleri ve tüm sosyal yaşamındaki kazanımlarını ifade etmektedir. Habitus ise bireyin sosyal dünyaya tepki vermesini sağlayan, onu anlamlandırdığı ve algıladığı içsel yatkınlıklarıdır. İçselleştirilmiş bu yatkınlık bireyin içinde bulunduğu toplumundaki sosyal statüsü ve sosyo-kültürel deneyimleriyle şekillenirken, kültürel sermaye, bireyin entelektüel birikimini geliştirerek, kültürel potansiyel ve bilinç oluşturmaya sağlamaktadır. Kültürel sermayenin geliştirdiği bu potansiyel ve bilinçle şekillenen habitus, bireyin sosyo-kültürel katılım düzeyini etkilemektedir. Bu bakımdan kültürel sermaye düzeyi bireyin, sağlıklı bir beden için gerekli donanımlara sahip olmasını sağlayarak sağlıklı yaşlanmasına, sosyo-kültürel katılım düzeyini artırarak aktif yaşlanmasına olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla kültürel sermayenin kaynak olarak kullanılmasıyla şekillenen habitus, bireyin doğru bir yaşam tarzı benimsemesini sağlayan ve başarılı yaşlanma dinamiklerini etkileyen önemli bir değişkendir.

Başarılı yaşlanma süreci, yaşlanan bireyin fiziksel, zihinsel, duygusal, kültürel ve sosyal açıdan tatmin edilebilir iyilik halini içermektedir. Kültürel sermaye, yaşam boyunca kişinin ailesinden başlayarak tüm yaşamı boyunca özellikle okul yoluyla edindiği eğitim seviyesi, bilgi birikimi, sanatsal ve entelektüel yetenekler gibi unsurları içermektedir. Bu unsurlar, yaşlılık döneminde bireyin sosyal katılım ve etkileşimlerini artırmakta, yaşlılık döneminde yeni “alan” a uyum sağlamasına olanak tanımakta, yeni deneyimler yaşamasına yardımcı olmakta, yeni hobiler ve alışkanlıklar kazanmasına olanak tanımaktadır. Nitekim sahip olunan kültürel sermaye düzeyi, yaşlanma döneminde, yaşlının yaşam kalitesini önemli düzeyde etkilemekte ve bireyin, başarılı yaşlanma sürecinde etkin bir habitus kazanmasını sağlamaktadır. Kültürel sermaye yoluyla edinilen bilgi, beceri ve davranışların içselleştirilmesi, bireylerin düşünme tarzını direk olarak etkilediği için habitusu şekillendirmektedir. Dolayısıyla kültürel sermaye ile şekillenen habitus bireyin yaşlılık döneminde başarılı yaşlanmasını sağlayan bedeni pratikler kazanmasına olanak tanımaktadır.

Modernleşmenin temel dinamiklerinin ekonomi, kültür, sosyal değerler ve normlar üzerindeki etkisi, yaşlının toplumdaki konumu önemli ölçüde değişmiştir. Geleneksel yapıda yaşlı bilge iken, modern toplumda artık nüfus, gelenekselde yaşlı mentor iken, modern toplumda arkaik, ilkel bilgi birikimi olarak değerlendirilmektedir. Modernitenin pek çok sosyolojik kuruma olan etkisi yaşlıyı daha çok yalnızlaştırmış ve dışlamıştır. Fakat modernite okul yoluyla elde edilen mesleklerin ve deneyimlerin önemini de ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda yaşlının geleneksel dönemdeki statüsü değil, modern dönemdeki kültürel sermaye düzeyi, onun konumu ve değerini belirlemektedir. Kültürel sermaye düzeyi, yaşlının başarılı yaşlanma dinamiklerini sağlamasına, dolayısıyla yaşam kalitesini yükseltmesine olanak tanımaktadır. Bilgi, beceri ve

deneyimleri yaşlının sağlıklı yaşlanarak sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan bağımlı bir birey olmasını engelleyerek, bireysel işlevselliğini devam ettirmesini sağlamaktadır.

Başarılı yaşlanma sadece fiziksel sağlıkla sınırlı değildir. Bunun yanında ekonomik, sosyal ve psikolojik iyi olma durumunu ifade etmektedir. Emeklilik döneminde finansal açıdan güçlü olabilmek için düzenli bir gelire sahip olmak, temel ihtiyaçların karşılanması için önemliyken, yaşam standartlarını devamı ve sağlık hizmetleri gibi giderleri karşılamak için önemli bir faktördür. Emeklilik ile artan boş zaman alanının değerlendirilmesi için ekonomik güç, kültürel etkinliklere ve seyahat etme gibi faaliyetlere katılım için önemli bir avantaj sağlamaktadır. Ekonomik alım gücünün yüksek olması, başarılı yaşlanmanın genel yaşam kalitesi açısından önemli bir gösterge olduğu görülmektedir. Bununla beraber ekonomik gücün tek başına yeterli olmayacağı da göz ardı edilmemelidir. Çünkü yaşlının sağlık, eğitim, kişisel gelişim ve sosyo-kültürel katılımlarla sosyal yönden desteklendiği bir ortamda başarılı bir yaşlanma deneyimi ortaya çıkmaktadır.

Bununla birlikte ekonomik durumun ve kültürel sermaye aralarında sıkı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bunun nedenlerinden biri, ekonomik durumu iyi olan bireylerin daha etkin bir eğitim alabilme imkânının olması gösterilebilir. Dolayısıyla yüksek eğitim düzeyi, daha fazla bilgi birikimi ve kültürel becerilere sahip olma olasılığını artırmaktadır. Ya da kültürel sermaye, modern dönemin önemli bir ekonomik sermaye kazanma kaynağı olarak görülebilir. Ekonomik durumu görece güçlü olan kişilerin, diğerlerine oranla daha fazla kültürel fırsata ve kaynağa erişim sağlayabilmeleri söz konusudur. Ayrıca ekonomik gelir, kültürel faaliyetler aracılığıyla kültürel sermayenin artmasına katkıda bulunabilmektedir. Ekonomik durumu yüksek olanlar, belirlemiş oldukları yaşam tarzını sürdürme konusunda daha fazla özgürlüğe sahip olabilmektedirler. Seyahat, kültürel geziler, sağlık-egzersiz, moda-stil, sanat gibi tercihlere erişimleri kolaylaştırarak kültürel sermayeyi şekillendirebilir. Dolayısıyla kültürel sermayenin önemli kazanımlarından biri de ekonomik sermaye elde etmede önemli bir araç olduğu düşünülebilir.

Kültürel sermaye ölçeğinden ve görüşmelerden elde edilen bulgular, kültürel sermayenin başarılı yaşlanma üzerindeki önemini açık bir şekilde göstermektedir. Sonuçlara göre kültürel sermaye düzeyi ile başarılı yaşlanma arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu bağlamda etkin bir şekilde elde edilmiş bilgi, beceri ve deneyimin toplumsal yaşlanmanın neden olduğu birçok problemi (yalnızlaşma, dışlanma, sosyo-ekonomik ve kültürel bağımlılık vs.) önemli düzeyde en aza indirgeyeceği tahmin edilmektedir.

Kaynakça

Avcı, Y. ve E. Yaşar, M. (2014). Kültürel Sermaye Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *International Journal of Social Science Research*, 3(1), 65-77.

Bourdieu, P. ve Wacquant L. (2014). *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, (Çev. N. Ökten), (7. Baskı), İletişim Yayınları

Bourdieu, P. (1994). *Pratik Nedenler*, (Çev. H. Tufan), Kesit Yayıncılık.

Bourdieu, P. (2015). *Ayrım - Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*, (Çev. D. Fırat), Heretik Yayıncılık.

Bourdieu, P. (2017). *Karşı Ateşler*, (Çev. S. Canbolat), Sel Yayıncılık.

Calhoun, C. (2016), *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*, (Der. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan), *Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları*, (Çev: G. Çeğin), 4. Baskı, İletişim Yayınları, 77-129.

Canatan, K. ve Yıldırım, E. (2011), *Aile Sosyolojisi*, Açılım Kitap.

Corbin, J. & Strauss, A. (2008). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory* (3rd ed.). Thousand Oaks.

Creswell, J. W. & Clark, P. V. L. (2018). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*, Sage.

Fichter, J. (2001). *Sosyoloji Nedir?*, (Çev. N. Çelebi), (5. Basım), Atila Kitapevi.

Frerichs, F., (2017). *Yaşlı İşçiler*, (Çev. M. Durak), (İç.) (Ed: İ. Tufan ve M. Durak), *Gerontoloji Disiplinler Arası İşbirliği I. Cilt*, Nobel Akademi Yayıncılık, , 467-490.

Gorski, P. S. (2015). *Bourdieu ve Tarihsel Analiz*, Heretik Yayıncılık.

Gürbüz, S. (2019) *AMOS ile Yapısal Eşitlik Modellemesi*, Seçkin Yayıncılık.

Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018) *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem ve Teknikleri- Felsefe- Yönte- Analiz*, Seçkin Yayıncılık.

Jourdain, A. ve Naullin S. (2016). *Pierre Bourdieu'nun Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları*, (Çev: Ö. Elitez), İletişim Yayınları.

Kadel, R. S. (1998). *Cultural Capital Advantage? New Conclusions About Cultural Participation And High School Academic Performance*, A dissertation submitted to the Faculty of the Graduate School of Emory University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy Department of Sociology, USA.

Karagöz, Y., Kınır, S. ve Güvendi, F. (2016). Yapısal Eşitlik Modellemesi İle Hasta Memnuniyeti Ölçeğinin Geliştirilmesi, *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, (7), 140-158.

Kolland, F. (2017). *Eğitimsel Gerontoloji Yaşlanan Toplumda Yaşam Boyu Öğrenme*, (Çev: Mithat Durak), (İç.), (Ed: İ. Tufan ve M. Durak), *Gerontoloji Disiplinler Arası İşbirliği I. Cilt*, Nobel Akademi Yayıncılık, 89-106.

Kline, R. B. (2011). *Principles an Practice of Structural Equation Modeling* (3rd Edition), The Guilford Press.

Loo, H. V. D. ve Reigen, W.V. (2003). *Modemizmin Paradoksları*, (Çev. K. Canatan), İnsan Yayınları.

Neves, L. N. P. (2000). Putting Meritocracy in its Place: The Logic of Performance in the United States, Brazil and Japan, *Critique of Anthropology*, 20(4), 333-358, <https://doi.org/10.1177/0308275X00020004>

Özdamar, K. (2013). *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi Cilt 2*, (9. Baskı.) Nisan Kitapevi.

Özsöz, C. (2009). *Pierre Bourdieu Sosyolojisi ve Simgesel Şiddet*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.

Savage, L. E. (2011). *Pierre Bourdieu's Model of Cultural Reproduction: The Role of Teachers in Sustaining Traditional Power Systems*, Doctoral dissertation, The University of North Carolina at Chapel Hill.

Kültürel Sermayenin Başarılı Yaşlanma Üzerindeki Etkilerini Belirlemeye...

Sunar, L. (2010). *Sosyal Tabakalaşma*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul.

Swartz, D. (2011). *Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu'nun Sosyolojisi*. (Çev. E. Gen.), İletişim Yayınları.

Tabachnick, B. ve Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (sixth ed.), Pearson.

Tan, M. (2021). Kültürel Sermayenin Kişilerarası İlişkilere Etkisi: Bourdieucu Bir Yaklaşım, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2021, 10 (3), 2016-2037.

Wacquant, L. (2014). “*Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi*”, (Çev. Ü. Tatlıcan), Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi, (Der. G. Çeğin vd.), 3. Baskı, İletişim Yayınları, 53-76.

Wallance, R. ve Wolf, A. (2013). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Doğu-Batı Yayınları.

Weber, M. (2016). *Genel Ekonomi Tarihi- Antik Yunan Uygarlığının Gerilemesinin Toplumsal Nedenleri, Antik Uygarlıkların Tarımsal Sosyolojisi-*, Say Yayınları.

Xavier F. M. F., Marcos, T. F., Norton M., Norma U. E., ve Emilio H. M. (2003). Definition of Quality of Life of the Elderly, *Braz J Psikiyatri*, 25(1), 31-9. doi: 10.1590/s1516-44462003000100007.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederler.